

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA U PODGORICI

IZBORNI SISTEMI

DR ZLATKO VUJOVIĆ

I predavanje

Istorijska ishodišta predstavničke vlasti;
Osnovna teorijska određenja institucije izbora

Izbori za centralne organe predstavničke vlasti - Istorijska ishodišta predstavničke vlasti

- Izbori kao jedan od osnovnih kriterijuma za određivanje karaktera unutrašnjeg ustrojstva pojedinog društva
- U širem, tehničkom smislu, izbori predstavljaju različite institucionalne postupke i sredstva konstituisanja predstavničkih političkih tijela i postavljanja pojedinaca na javne položaje.
- Razlika između izbora u modernom smislu i konstituisanja političkih tijela neizbornim metodama u istoriji koje su se ostvarivale prema nasljednom pravu, službenom položaju (ex officio postavljenje - tzv. virilisti), aklamacijom, kockom ili žrijebom.
- Povezuje ih jedino činjenica da se radi o institucionalizovanim načinima uspostavljanja političkih tijela i zauzimanja javnih funkcija (investitura), nasuprot vaninstitucionalnim nasilnim metodama, kao što su ratovi, revolucije, vojni pučevi, državni udari, uzurpacija vlasti i sl.

Pobjeda buržoaske revolucije – začetak moderne političke reprezentacije.

Sa nastankom liberalnog kapitalizma na istorijskoj sceni pojavljuje i institucionalizovani sistem ideja o povezanosti vrhovne vlasti ne sa vlasništvom na zemlji (feudom), već sa politički slobodnim građanima i njihovom formalnom jednakošću pred zakonom.

“Pravedna moć vladajućih potiče od saglasnosti onih kojima se vlada” - Američka deklaracija o nezavisnosti iz 1776.)

Ideje (forma dat esse rei) o organizaciji vlasti i njenoj demokratizaciji čine izvorište demokratske misli antičke Grčke i Rima.

Kad je riječ o narodu, narodnom suverenitetu, kako se on (narod) shvata i danas u dijelu političke teorije, odnosno građanima i njihovom jednakošću pred zakonima društva koje tvore politički, onda se za teoretičare liberalizma, s pravom, kaže da su rodonačelnici ideja o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Izbori za centralne organe predstavničke vlasti - Istorijska ishodišta predstavničke vlasti

- **Tri osnovne faze razvoja institucije izbora:**
- Prva pada u premoderni period države i politike, a to znači sve do sedamnaestog-osamnaestog veka.
- Druga faza nastaje uspostavljanjem moderne države ili, kako neki kažu, nastankom fundamentalnog političkog otkrića u vidu reprezentativne vlade u osamnaestom veku i traje do uvođenja opšteg prava glasa.
- Treća faza 'počinje' uvođenjem opšteg prava glasa i traje sve do današnjih dana.”

Izbori za centralne organe predstavničke vlasti - Istorijska ishodišta predstavničke vlasti

- Bez obzira na sva teorijska razmimoilaženja i metodičke pristupe u pogledu vrednovanja institucije izbora, savremena praksa nedvosmisleno potvrđuje da su izbori:
- Nužan osnov legitimiteta nosilaca političke moći,
- Izvor i temelj legitimiteta državne vlasti unutar sistema predstavničke demokratije.

Osnovna teorijska određenja mjesta i uloge institucije izbora za centralne organe predstavničke vlasti

- Čitava lepeza različitih stavova i mišljenja u vezi sa mjestom i ulogom izbora i izbornih sistema može se, uglavnom, obuhvatiti kroz tri jasno razlučena teorijska polazišta.
- Prvo od njih, ujedno i najstarije, u najgrubljim crtama, tretira izbore kao čin za jednokratnu upotrebu.
- Izborna sfera ne predstavlja supstancijalnu sferu politike koja se, inače, uz državu jasno i neskriveno distancira od najširih slojeva društva.
- S tim u vezi, mišljenja koja su zastupali i autoriteti poput Platona, Altuzijusa, Bodena, Monteskjea, Fihtea, Labanda, Moske i Oriua; a danas ih propagiraju zastupnici teorije etatizma i elitizma; obuhvaćena su u literaturi kao **instrumentalne teorije o izborima**.

Osnovna teorijska određenja mjesta i uloge institucije izbora za centralne organe predstavničke vlasti

- Drugo pak polazište, koje čini osnov tzv. **funkcionalističke teorije o izborima**, predstavlja zapravo negaciju prethodnog stava, tj. izbore u odnosu na politički sistem jednog demokratskog društva tretira kao faktor njegove unutrašnje kohezije, ravnoteže i stabilnosti (Lijphart, Nohlen, Rose, Duverger, Rae, Riker, ...), čime se, u izvjesnom smislu, uspostavlja ravnoteža između društva, s jedne, i države i politike, s druge strane.

Osnovna teorijska određenja mjesta i uloge institucije izbora za centralne organe predstavničke vlasti

- Treća koncepcija izbora počiva na premisi o radikalno izmijenjenoj ulozi društva u odnosu na državu i politiku.
- Novi odnos koji znači prevagu društva u pitanju izbora pretpostavlja izbore kao sredstvo, ali ne u funkciji vlasti, već oruđe u rukama društva, koje je samosvesni i odlučujući subjekt suverene i racionalne političke volje (radna i praktična, a ne metafizička funkcija izbora).
- **Radikalna teorija izbora**, odnosno teorija o radnom karakteru izbora, ova koncepcija, za razliku od prethodne dvije, koje imaju i svoju iskustvenu dimenziju, anticipira vrijeme u kome će prestati proces "izopačavanja demokratije i otuđivanja politike od građana" (M. Maticić), odnosno, prakse koja karakteriše savremene političke sisteme.